

COMENTARIUL UNUIA DINTRE CAZURILE ÎN CARE O PERSOANĂ POATE FI PRIVATĂ DE LIBERTATE (ART.5 PARAGRAFUL 1, LITERA C DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI)

Procuror criminalist **Marius Mihai Ungureanu**, Parchetul de pe lângă Tribunalul Alba

1. Considerații introductive

Libertatea individuală este una dintre valorile fundamentale ocrotite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Convenția), importanța ei impunând un control riguros din partea Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) cu privire la orice măsură care ar putea aduce atingere acestei valori¹. Dreptul la libertate și la siguranță este un drept inalienabil, la care nimeni nu poate renunța, iar garanțiile sale privesc toate persoanele, inclusiv cele care se află în stare de detenție².

În jurisprudența sa, instanța europeană a statuat că price privare de libertate a unei persoane trebuie să fie făcută în conformitate cu normele de fond și de procedură prevăzute de legislația națională și totodată, trebuie să respecte scopul esențial al art.5 din Convenție, respectiv protejarea individului împotriva arbitrajului autorităților statale³.

Protecția individului împotriva privării de libertate cuprinde un ansamblu de drepturi materiale, concepute spre a reduce la minimum riscul arbitrajului. În acest sens, actul de privare de libertate trebuie să fie supus unui control jurisdicțional independent și va conduce la angajarea răspunderii autorităților statale⁴.

Conformitatea cu Convenția a măsurii privative de libertate presupune ca aceasta să fie inclusă în cel puțin una din ipotezele prevăzute de primul paragraf al art.5. Enumerarea este, însă, limitativă, ceea ce înseamnă că statul nu poate reține pe cineva pentru un alt motiv, în afara celor permise de Convenție, iar interpretarea acestor motive trebuie făcută într-un mod restrictiv, deoarece ele reprezintă excepții de la o garanție fundamentală⁵.

2. Cazul de privare de libertate a unei persoane, prevăzut în dispozițiile art.5 paragraful 1 litera c al Convenției

Convenția admite privarea de libertate a unei persoane „dacă a fost arestată sau reținută în vederea audierii sale în fața autorității judiciare competente, sau când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a o împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia” (art.5 paragraful 1 litera c al Convenției).

Dispoziția comentată se referă la reținerea și arestarea preventivă a unei persoane. Convenția permite luarea acestor măsuri numai în cadrul procesului penal, urmând ca după efectuarea cercetărilor cu privire la săvârșirea unei infracțiuni, la posibilitatea săvârșirii unei infracțiuni sau la intenția autorului de a fugi după săvârșirea unei infracțiuni, să se confirme sau să se infirme motivele reținerii și să se acționeze în consecință⁶.

Noțiunea de autoritate judiciară competentă este sinonimă cu cea de judecător sau alt magistrat împuternicit prin lege să exercite atribuții judiciare. De aici și concluzia că o persoană

¹ CEDO – De Wilde, Ooms și Versijp c/ Olandei din 18.06.1971

² Convenția EDO. Comentarii pe articole, vol.I, Drepturi și libertăți. Corneliu Bârsan, Ed. All Bek, Buc.2005, pg.277

³ CEDO – Chahal c/ Royaume – Uni., 15 noiembrie 1996; CEDO – Erkaloc c/ Olandei, 22.09.1998; CEDO – Baranowski c/ Poloniei, 28.03.2000;

⁴ CEDO – Kurt c/ Turcie, 25 mai 1998

⁵ CEDO – Quinn c/ Regatului Unit, 22.03.1995, CEDO K.F. c/ Germaniei, 27.09.1997

⁶ CEDO – Ciulla c/ Italiei – 22.02.1989, Gusinski c/ Rusiei – 19.05.2004

bănuită că intenționează să comită o infracțiune, nu poate fi lipsită de libertate dacă măsura nu a fost luată de o persoană ce îndeplinește funcțiuni judiciare (și nu doar pe bază de decizii administrative)⁷.

În practica Curții s-a arătat că s-a adus o încălcare a art.5 paragraful.1 lit.c a Convenției, atunci când s-a menținut reclamantul în stare de deținere după data la care mandatul de arestare a expirat, această privare de libertate fiind declarată ilegală chiar și de către instanța națională, în lipsa prelungirii măsurii preventive de către tribunalul competent a se pronunța asupra legalității acesteia⁸.

Totodată, aducerea celui lipsit de libertate înaintea persoanei care exercită funcții judiciare trebuie să aibă loc, repede și în mod efectiv. În aplicarea acestei reguli, Curtea a apreciat că simpla transmitere a dosarului către instanța care urma să se pronunțe asupra măsurii, nu poate constitui, în sine, temeiul pentru prelungirea acestei măsuri⁹.

Scopul arestării sau reținerii îl reprezintă aducerea persoanei în cauză, în fața autorității judiciare competente, în cazul incidenței vreunui dintre cele trei cazuri enumerate în art.5 paragraful 1 lit.c a Convenției. Absența inculpării ori a trimiterii în judecată nu înseamnă neapărat că privarea de libertate nu a urmărit scopul cerut de dispoziția susamintită¹⁰.

Curtea a precizat că dispoziția „în vederea aducerii sale în fața unei autorități judiciare competente” se referă la toate cele trei categorii de arestare sau detenție avute în vedere de acest text, astfel că dispoziția nu permite luarea unei măsuri privative de libertate decât în vederea aducerii persoanei arestate sau reținute în fața unei autorități judiciare competente¹¹.

Fiecare dintre cele trei motive de privare de libertate, face referire la noțiunea de infracțiune, spre deosebire de dreptul român care are în vedere fapta prevăzută de legea penală (art.143 C.pr.pen., art.146 C.pr.pen. și art.148 C.pr.pen.), chiar dacă nu constituie o infracțiune, în sensul art.17 C.pen..

Unii autori¹² au arătat că noțiunea de „infracțiune” ar trebui să aibă un înțeles autonom, putând fi interpretat ca o faptă care prezintă un grad de pericol social suficient de mare, astfel încât necesitatea protejării interesului public să justifice privarea de libertate a unei persoane. În opinia CEDO, poate constitui infracțiune și fapta care poate fi încadrată de către instanțele naționale, într-un text de lege, printr-o interpretare a termenului și o analiză a situației de fapt prin prisma acestei interpretări, cu condiția însă, ca această interpretare să se realizeze pe baza unor probe temeinice care trebuie să existe în cauză și nu pe baza doar a unor suspiciuni¹³.

În legătură cu cele trei motive de privare de libertate arătate în dispoziția comentată, în literatura de specialitate¹⁴ s-a arătat că oricare dintre cele trei motive este suficient pentru luarea măsurii privative de libertate, dar aceasta nu împiedică dreptul național să fie exigent și să impună condiții mai stricte. Totodată, Curtea a statuat că lista limitativă a paragrafului 1 presupune o interpretare restrictivă și strictă¹⁵, și că, având în vedere caracterul penal al motivelor, aliniatul c) permite doar privările de libertate ordonate în cadrul unei proceduri penale¹⁶.

a) În privința primului motiv de privare de libertate, Convenția condiționează legalitatea acestei măsuri de existența unor motive verosimile de a bănuși că o persoană a săvârșit o infracțiune. Noțiunea de motive verosimile a fost interpretată de Curte în sensul existenței unor date, informații, care să convingă un observator obiectiv, că este posibil ca persoana respectivă să fi săvârșit o infracțiune. Aceste date nu trebuie să aibă aceeași forță ca cele necesare pentru a justifica o condamnare sau pentru a formula o acuzare, nefiind necesar ca persoana să fie într-un final și

⁷ CEDO – Baranowski c/ Poloniei – 28.03.2000

⁸ CEDO – Pantea c/ României, 03.06.2003

⁹ CEDO – Jecius c/ Lituaniei, 31.07.2000

¹⁰ I.N.M. – op. cit. pg. 67

¹¹ CEDO – Lawless c/ Irlandei – 01.07.1961

¹² Bârsan C. – op.cit.

¹³ CEDO – Wloch c/ Poloniei – 19.10.2000

¹⁴ I.N.M. – op.cit., pg.83

¹⁵ CEDO - Bonamar c/ Belgiei – 29.02.1988

¹⁶ CEDO – Ciulla c/ Italiei, 22.02.1989

acuzată ori trimisă în judecată. Scopul reținerii este să se continue cercetările, urmând să se confirme sau să se infirme motivele care constituie temei al reținerii. Caracterul temeinic al acestor motive, necesar pentru a nu se lua măsuri arbitrare, urmează a fi stabilit în funcție de circumstanțele cauzei¹⁷.

În legislația română (art.143 C.pr.pen.), se prevede, ca și condiții generale, posibilitatea luării măsurii reținerii sau arestării preventive numai dacă există probe (ca elemente de fapt care servesc la constatarea existenței ori inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei – art.63 alin.1 C.pr.pen.) sau indicii temeinice că s-a săvârșit fapta prevăzută de legea penală (adică atunci când din datele existente în cauză rezultă presupunerea rezonabilă că persoana față de care se efectuează acte premergătoare sau acte de urmărire penală, a săvârșit o faptă – art.68/1 C.pr.pen.).

În practica națională s-a arătat că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art.143 C.pr.pen., dar și cele prev. de art.5 paragraful 1 lit.c din Convenție -, în sensul existenței acelor motive verosimile de a bănui că inculpatul a comis o infracțiune, atunci când aceasta, având funcția de magistrat, a comis mai multe fapte de mai multe fapte de corupție, pentru care există probe temeinice¹⁸.

Instanța europeană a cercetat, întotdeauna, respectarea condiției existenței unor bănuiele legitime, plauzibile, verosimile, care să justifice arestarea unei persoane. Plauzibilitatea bănuielilor pe care urmează a se întemeia o arestare constituie un element esențial al protecției cuprinse în text împotriva unei privări arbitrare de libertate. Totuși, ceea ce poate fi considerat plauzibil depinde doar de circumstanțe¹⁹.

De asemenea, instanța europeană a subliniat că persistența motivelor plauzibile care au dus la arestarea persoanei bănuite că a săvârșit o infracțiune, este o condiție *sine qua non* a legalității menținerii ei în detenție. Bănuiala privind comiterea unei infracțiuni nu îndreptățește la o prelungire pe o durată nedeterminată a privării de libertate, deoarece durate acestea trebuie să fie rezonabilă²⁰.

După un anumite timp, motivele plauzibile nu mai sunt suficiente pentru menținerea stării de arest, astfel că va trebui să se stabilească dacă alte motive avute în vedere de autoritățile judiciare naționale continuă a legitima privarea de libertate. Este vorba de motive „pertinente” și „suficiente”, completate de „diligența deosebită” din partea autorităților competente în derularea procedurii²¹.

Curtea a mai arătat că ceea ce interesează în respectarea acestei garanții este fondul și nu forma în care se realizează, respectiv nu contează mecanismele procedurii prin care persoana reținută ori arestată va fi adusă de îndată în fața unei autorități judiciare²².

b) Cea de a doua situație prevăzută de art.5 paragraf.1 lit.c care permite privarea de libertate a unei persoane este cea în care există motive temeinice de a crede în necesitatea de a împiedica o persoană să săvârșească o infracțiune. Textul se referă la anumite măsuri de deținere luate împotriva unei persoane, pe cale administrativă, pe motiv că, astfel, acestea sunt împiedicate să comită anumite infracțiuni.

Curtea a decis că prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni nu are legătură cu măsurile pur preventive, fiind apreciată ca inadmisibilă detenția preventivă dispusă din rațiuni pur preventive, adică fără să aibă la bază comiterea unei infracțiuni concrete și determinate²³.

Instanța europeană a decis că dispoziția în discuție nu este de natură să autorizeze „o politică de prevenire generală împotriva unei persoane sau împotriva unor categorii de persoane care s-ar pretinde a fi periculoase prin înclinarea lor permanente la delicvență”, deoarece garanția are doar natura de a conferi statelor contractante, un mijloc de a împiedica o infracțiune concretă și

¹⁷ CEDO – Gusinski c/ Rusiei, 19.05.2004; Tuncer și Durmus c/ Turciei, 02.11.2004; Ikincisoy c/ Turciei, 27.07.2004

¹⁸ Încheierea penală nr.67/25.09.2006 a Curții de Apel Cluj, Secția penală și de minori, Buletinul Curților de Apel nr.1/2007, Ed. All Bek, 2007, pg.32 – 34;

¹⁹ C. Bârsan, op.cit. pg.313

²⁰ De Jong, Baljet et von den Brink c/ Țările de Jos, 22.05.1984

²¹ CEDO – Stogmiiller c/ Austriei, 10.11.1969 – cit. de C. Bârsan, op.cit.

²² CEDO – Murray c/ Regatul Unit, 28.10.1994

²³ CEDO – Guzzardi c/ Italiei, 06.11.1990

determinată²⁴. O altă interpretare a acestei prevederi a Convenției ar avea ca rezultat că „orice persoană bănuită de a avea intenția să comită o infracțiune ar putea fi arestată și deținută, pe baza unei simple decizii administrative”²⁵.

Astfel, într-o cauză interstatală, s-a decis că internarea unei persoane doar pe motiv că este necesară menținerea liniștii și ordinii publice, fără a exista bănuiele în sensul că persoana internată ar fi avut intenția să comită infracțiuni sau să se creadă că măsura luată s-a impus spre a fi împiedicată să comită fapte antisociale, nu se justifică pe terenul art.5 paragraful 1 lit.c²⁶.

Într-o altă cauză în care se invoca o lege națională ce „autoriza detenția în scopul împiedicării comiterii de acte de banditism, de asociere a infractorilor și de intimidare”, Curtea a arătat că detenția reclamantului este contrară dispoziției Convenției, deoarece o persoană nu poate fi deținută decât în cadrul unei proceduri penale, în vederea conducerii ei în fața unei autorități judiciare competente, iar împotriva reclamantului nu se angajase nici un act de urmărire penală²⁷.

c) Un alt treilea caz de privare de libertate prevăzut în dispozițiile art.5 paragraful 1 lit.c al Convenției, îl reprezintă deținerea unei persoane bănuite că a săvârșit o infracțiune spre a o împiedica să fugă după săvârșirea acesteia.

Cazul de referă la posibilitatea ca o persoană bănuită a fi comis o infracțiune, intenționează să se sustragă de la urmărirea penală.

În literatura de specialitate se arată că instanțele naționale sunt primele chemate a aprecia dacă există riscul invocat și atunci se impune privarea de libertate a persoanelor în cauză, cât și dacă nu se mai justifică deținerea ei, fie în faza de continuare a urmăririi penale, fie în faza de judecată, dar Curtea va exercita, întotdeauna, un control strict asupra motivelor care vor conduce la privarea de libertate a persoanei în cauză²⁸.

Astfel, în cauza Pantea contra României (03.06.2003), s-a decis că deținerea reclamantului în arest preventiv este contrară dispozițiilor art.5 paragraful 1 lit.c din Convenție, constatându-se că arestarea sa a fost dispusă în absența unor motive plauzibile necesității de a-l împiedica să se sustragă urmăririi penale, din moment ce acesta s-a prezentat la toate convocările parchetului.

3. Concluzii

Tendința clară spre prudență și stabilitatea jurisprudenței afirmă caracterul subsidiar al mecanismului de control european, care nu substituie dreptul intern, acesta rămânând principalul instrument de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Autoritățile naționale sunt cele care trebuie să facă dovada motivelor temeinice care justifică privarea de libertate a unei persoane și, în niciun caz nu i se poate cere celui deținut să dovedească inexistența unor astfel de motive²⁹. Această regulă este prevăzută și în dreptul român, în condițiile art.65 alin.1 C.pr.pen., sarcina administrării probelor în cursul procesului penal revenind organelor de urmărire penală și instanței de judecată.

Tendința europeană în acest domeniu arată că garanțiile cerute de Convenție urmează a fi asigurate de către un judecător independent și imparțial, numit judecător al libertăților. Astfel, orice măsură restrictivă sau privativă de drepturi sau libertăți fundamentale, recunoscute de Convenție, luată în faza preliminară a procesului penal, trebuie autorizată, în prealabil de acest judecător, care va autoriza legalitatea și regularitatea măsurii, precum și respectarea principiilor necesității și proporționalității.

Competența sa prevede întregul teritoriu al Uniunii Europene, ca o consecință a creării spațiului judiciar european, iar principala sa atribuție o constituie dispunerea detenției preventive, putând lua și alte măsuri, cum ar fi perchezițiile, interceptarea convorbirilor telefonice sau măsuri asiguratorii.

²⁴ CEDO – op.cit.

²⁵ CEDO – Lawless c/ Irlandei, 01.05.1961

²⁶ CEDO – Irlanda c/ Regatul Unit, 18.01.1978

²⁷ CEDO – Jecius c/ Lituaniiei, 31.07.2000

²⁸ C. Bârsan – op.cit, pg.317

²⁹ CEDO – hot. Ilijkov c/ Bulgariei, 26.04.2001

BIBLIOGRAFIE

1. Berger Vincent – Jurisprudența CEDO, ediția a 4-a în limba română, Institutul Român pentru Drepturile Omului – 2003;
2. Berger Vincent – Jurisprudența CEDO – ediția a 2-a, Institutul Român pentru Drepturile Omului – 1998;
3. Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, vol. I, Instrumentele Universale – I.R.D.O. ediția a 4-a;
4. Bârsan Corneliu, Convenția CEDO, Comentariu pe articole, vol. I, Drepturi și libertăți, Ed. All Beck, București, 2005;
5. I.N.M. – Jurisprudența CEDO – studii și comentarii-, coordonatori Dragoș Bogdan, Mihai Selejan, 2005, București;
6. I.N.M. – Studii privind jurisprudența CEDO – București 2003;
7. Olteanu I. – Dreptul Convenției europene a drepturilor omului, un drept european specific, Ed. Omnia Unit SAST, Brașov, 2002;
8. Olteanu I. – Drept european al drepturilor omului, vol. I, ed. a II-a, Editura Fundația România de Mâine, București, 2005;
9. Popescu C.L., Protecția internațională a drepturilor omului – surse, instituții, proceduri, Editura All Beck, București, 2000.